

CZU: 574

DOI: 10.36120/2587-3636.v20i2.106-114

CULTURĂ ECOLOGICĂ: CONCEPTUALIZARE ȘI STRUCTURĂ

Elena STAMATI, doctorandă, asistent universitar

<https://orcid.org/0000-0002-7191-0963>

Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară, UST

Rezumat. Prezentul articol abordează o problemă de actualitate pentru domeniul Științe ale Educației cu referire la studiul culturii ecologice din perspectivă teoretică. Analiza multiplelor poziții ale savanților a permis evidențierea definirii și structurarea culturii ecologice cu elemente specifice. Cea mai importantă condiție pentru dezvoltarea culturii ecologice este formarea standardelor etice și a idealurilor estetice, cultivarea bunătații și iubirii față de natură, dezvoltarea capacității de a simți proprietățile estetice ale fenomenelor naturale și de a oferi o evaluare morală și estetică a relației dintre om și natură.

Cuvinte cheie: educație ecologică, conștiință ecologică, atitudine ecologică, comportament ecologic, cultură ecologică.

ECOLOGICAL CULTURE: CONCEPTUALIZATION AND STRUCTURE

Abstract. This article addresses a topical issue for the field of Educational Sciences with reference to the study of ecological culture from a theoretical perspective. The analysis of the multiple positions of the scientists allowed to highlight the definition and structuring of the ecological culture with specific elements. The most important condition for the development of ecological culture is the formation of ethical standards and aesthetic ideals, the cultivation of goodness and love for nature, the development of the ability to feel the aesthetic properties of natural phenomena and to provide a moral and aesthetic assessment of the relationship between man and nature.

Keywords: ecological education, ecological awareness, ecological attitude, ecological behavior, ecological culture.

Situația actuală a mediului și catastrofele ce au loc pe toată suprafața Terrei, a făcut omenirea să se autosesizeze în acest sens și să conștientizeze faptul că suntem martorii unei crize ecologice, care scoate în prim-plan rezultatele interacțiunii dintre societate (om) și natură. Aceasta se datorează, în mare parte, analfabetismului ecologic, atitudinii irresponsabile față de acțiunile oamenilor practice personale și comportamentul lor, avem pierderi uriașe de surse materiale atât de necesare pentru a asigura o viață normală omenirii, pierdem fonduri și sprijin pentru menținerea și consolidarea sănătății tinerei generații și a întregii populații.

Conștientizarea crizei de mediu în societate și căutarea unor căi de ieșire duc la formarea de noi valori socioculturale care actualizează posibilitatea de a aplica tehnologii ecologice în sistemul de educație de-a lungul vieții (de la preșcolar la postuniversitar și universal). Fără formarea unei culturi ecologice de masă nu este posibil să realizăm dezvoltarea tehnologiilor ecologice.

Rezolvarea problemelor ecologice țin în primul rând de sistemul de învățământ. Pentru aceasta trebuie să fie organizată educația ecologică a întregii omeniri axată pe formarea unei culturi ecologice nu doar a unei personalități ci a întregii societăți. În această direcție, se intensifică necesitatea de a forma o cultură umană nouă, astfel urmărind să

schimbăm stilul de viață și comportamentul fiecăruia prin atitudini noi față de locul în care trăim. Astfel, vorbim de principiul continuității educației ecologice la toate treptele de instruire, pornind cu treapta preșcolară, valorificând și întărind principiile și deprinderile de comportament, care vor genera dragoste, atitudine grijulie și stimă față de natură în viitor, față de sine însuși și față de cel apropiat.

Scopul educației ecologice este bine delimitat de către Fundația Europeană de educație și Cultură ecologică și constă în "... dezvoltarea conștiinței ecologice, a simțului responsabilității, a solidarității dintre indivizi pentru păstrarea și ameliorarea mediului; dezvoltarea capacității de a lua decizii, de a identifica și a pune în practică soluții pentru prevenirea și rezolvarea problemelor concrete legate de relația individului cu mediul său de viață; pregătirea cetățeanului actual și viitor pentru a influența pozitiv deciziile politice, economice și sociale cu privire la mediu" [12].

Un rol crucial privind organizarea și promovarea unor activități și manifestări organizate la nivel internațional în vederea recunoașterii necesității educației ecologice îi revine lui William Stapp. El a fost managerul primului *Program Internațional de Educație Ecologică*, care a fost lansat de către UNESCO în anul 1975, în colaborare cu Programul Națiunilor Unite Pentru Mediu. Următoarea întâlnire a fost de *Declarația de la Tbilisi* din 1978 (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură.). În această declarație, conform recomandării 1(3) este stipulat că „Scopul de bază al educației ecologice este de a reuși în a face indivizii și comunitățile să înțeleagă caracterul complex al mediului natural și construit ce rezultă din interacțiunea aspectelor biologice, fizice, sociale, economice și culturale și de a dobândi cunoștințe, valori, atitudini și deprinderi practice, în vederea participării într-un mod responsabil și eficient la anticiparea și rezolvarea problemelor de mediu și la gestionarea calității mediului”.

Educația ecologică este prima din cele zece noi educații adoptate în programele UNESCO, pe care Văideanu G. le numește drept „*noi tipuri de conținuturi constituite ca răspunsuri ale sistemelor educative la sfidările lansate de problematica lumii contemporane*” [5], educația ecologică are ca *obiectiv* principal **promovarea unei culturi ecologice**, bazate pe cunoștințe privind exploatarea rațională a resurselor naturale și conservarea mediului înconjurător. Această idee este susținută și de viziunile existente (Н.Д. Зверев, Э.Г. Кучин, Т.В. Кучер, А.Н. Захлебный) ce constată că scopul educației ecologice este **de a le forma subiecților cultura ecologică**, care, prin intermediul aplicării cunoștințelor reale, umanitare, economice și juridice, contribuie la crearea unei noi etici ecologice în relație cu natura. În acest context, cercetările unor specialiști din filosofie, pedagogie și sociologie (В.Г. Афанасьев, Э. Дюргейм, Ф. Сара et. al.) în domeniul ecologiei și educației acordă o atenție deosebită problemei de formare a concepției ecologice despre lume și însușirea de către indivizi a unei noi culturi, a unei noi etici în interrelații, în ceea ce privește relațiile dintre persoane, dar și relațiile dintre oameni și mediul înconjurător.

Efectuând analiza literaturii științifice ne convingem că formarea culturii ecologice, mai ales pe parcursul ultimilor decenii, este obiectul atenției deosebite a mai multor cercetători. Au fost efectuate diverse studii asupra acestui concept, prin care s-au deliberat structura și componentele culturii ecologice pentru vârste diferite: Dejnucova Iu., Ivanova L., Snitco L., Țvetcova et. al.; Plumwood V., Pecico. În Republica Moldova, cultura ecologică a fost cercetată de Chirică G., Buzinschi E., Bocancea V..

Una dintre sursele de formare a conținutului educațional este cultura. Cultura determină factorii de selecție a materialului, principiile proiectării și construirii acesteia într-o structură adecvată.

Situația actuală a mediului, în care amenințarea întregii societăți și a lumii naturale este concentrată, nu mai poate fi rezolvată doar prin îmbunătățirea tehnologiei și ecologizarea tehnologiilor existente. Este necesară schimbarea întregului sistem de gândire a consumatorului, viziune asupra lumii, psihologie, educație și cultură a unei persoane. Pe baza acestei înțelegeri, conceptul de „ecologizare” a culturii devine relevant, care este înțeles ca fiind procesele asociate cu optimizarea și armonizarea relațiilor dintre societate și natură care apar în viața spirituală și materială în contextul crizei de mediu actuale [1].

Fără un nou sistem de viziuni asupra lumii, fără etică și psihologie ecologică, generațiile viitoare ca specie biologică sunt sortite distrugerii fizice și spirituale. Soluția problemelor de mediu și sociale, atât la nivel global, cât și regional, este posibilă numai dacă se creează un nou tip de cultură ecologică și, în consecință, educația ecologică în conformitate cu nevoile urgente ale individului și ale societății în ansamblu.

Potrivit lui Spradley, termenul de **cultură** se referă la „o cunoaștere care a fost învățată, coîmpărtășită și care este utilizată pentru a pe care oamenii o folosesc pentru a da naștere unui nou comportament, pentru a explica experiența” (Spradley 2012). M. Mead a definit cultura drept corpus-ul sistematic de comportament învățat, care este transmis de la părinți la copii (Mead 1960).

Există numeroase definiții și abordări ale subiectului supus investigației, vom încerca să evidențiem pe cele mai valorice dintre acestea.

Prin termenul de cultură ecologică înțelegem o sinteză a instruirii ecologice și a educației ecologice a unei persoane. Conform cercetării, cultura ecologică este un concept format din mai multe componente și organizat pe mai multe niveluri. Este cea mai importantă unitate a viziunii globale a individului. De fapt, subiecții, în timpul învățării, trec în mod repetat de la un nivel de cultură ecologică la altul, mult mai înalt [6]. Nivelul culturii ecologice este determinat de formarea unui sistem de cunoștințe în domeniul științelor naturii despre imaginea lumii, care este necesară pentru menținerea ideilor durabile în rândul preșcolarilor despre organizarea relațiilor oamenilor cu mediul înconjurător.

Conform opiniei lui N. F. Reimers, „cultura ecologică este o etapă și o parte integrantă a dezvoltării culturii universale, caracterizat printr-o conștientizare profundă,

profundă și universală a importanței vitale a problemelor de mediu în viața și dezvoltarea viitoare a omenirii” [12]. În studiile culturale moderne și filosofia socială, cercetătorii identifică mai multe abordări de definire a culturii (empirică, evaluativă, de activitate), dintre care predomină activitatea. În cadrul acestei abordări, cultura acționează ca modalitate, măsură și rezultat al activității omului și societății; cultura se transformă în mecanismul care reglementează relația dintre om și mediul social [9].

În același timp, cultura reprezintă un sistem de valori și nivelul de stăpânire al acestora. Din aceste poziții, cultura devine ca o formațiune complexă și dinamică, care reflectă procesul și rezultatul activității umane. Din perspectivă personală, cultura este rezultatul auto-dezvoltării unui individ, manifestată prin natura activității și comportamentului său.

Pentru a forma *cultura ecologică* trebuie să ne bazăm pe anumite criterii, acestea sunt:

- ✓ a cunoaște care sunt legile naturii, ale societății, activitatea și influența omenirii asupra mediului;
- ✓ a respecta legile, avem dreptul la un mediu ecologic fără primejdii, securizant pentru viața, sănătatea noastră dar și să beneficiem de produse eco, de calitate;
- ✓ a ocroti natura, prin activități orientate spre păstrare și protejarea monumentelor istorice;
- ✓ a asigura financiar conservarea naturii, pe baza variilor programe și fonduri;
- ✓ a desfășura activități de informare și sensibilizare a populației din diverse domenii despre starea deplorabilă a mediului, cu exemple concrete ale crizei ecologice: catastrofe, pandemii etc. dar și cu măsuri veridice în vederea prevenirii instaurării unor eventuale crize;
- ✓ a realiza obiectivelor educaționale stipulate în documente de politici naționale și internaționale, prioritar fiind formarea culturii ecologice;
- ✓ a forma un sistem național centralizat de educație și instruire ecologică, la toate treptele de învățământ punctând măsuri și acțiuni concrete;
- ✓ a forma cultura ecologică pornind de la vârsta timpurie este un imperativ al secolului [2].

Conform viziunilor cercetătorilor, în cultura ecologică fac parte așa componente:

- *componente cognitive* – idei, cunoștințe, opinii despre mediu;
- *componente normative* – normele, regulile care reglementează cadrul legal;
- *componente axiologice* – valori, modele de comportamente, atitudini, convingeri ce vizează ocrotirea și protejarea mediului;
- *componente simbolistice* – simbolurile/semnele convenționale asimilate prin educație și care dobândesc înțeles prin consens social (cuvinte, imagini vizuale, obiecte) [1].

În viziunea cercetătorului V. Kezin [7], structura culturii ecologice ca fenomen educațional cuprinde următoarele componente, expuse în figura 1.

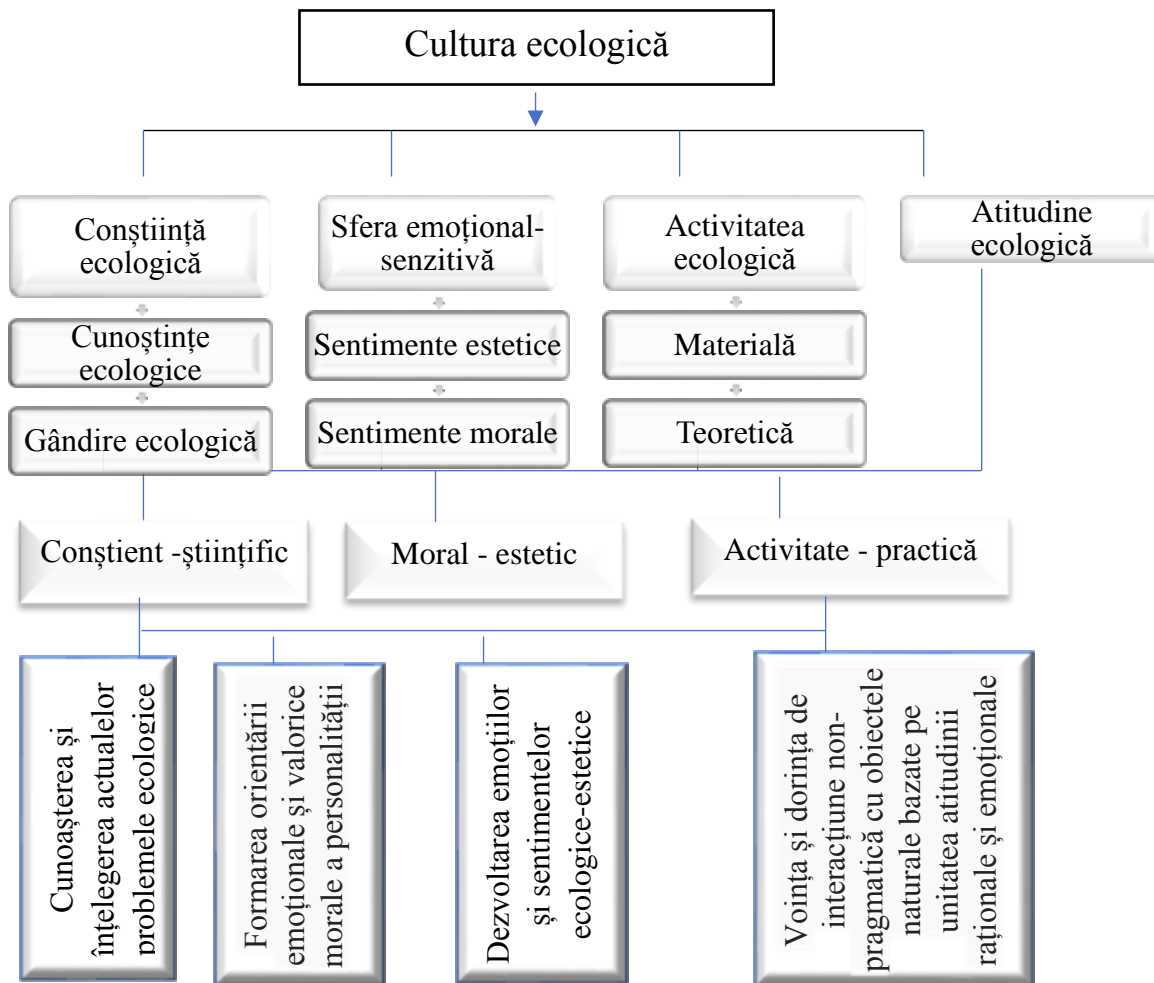

Figura 1. Structura culturii ecologice ca fenomen educațional

Cultura ecologică este reflectată și dezvoltată în activitatea și comportamentul real. Prin urmare, împreună cu transferul de cunoștințe și dezvoltarea sferei emoționale, o sarcină importantă a procesului de creare a unei culturi de mediu este implicarea tinerilor în activități solide pentru mediu și dobândirea de abilități și abilități de interacțiune cu natura de către elevi și studenți. Este necesar ca eforturile educatorilor să fie direcționate, în primul rând, spre formarea dorinței tinerilor de interacțiune non-pragmatică cu lumea naturală. Aceasta înseamnă a-i încuraja la dezvoltarea estetică a naturii, a activității cognitive din ea, a educa nevoia de comunicare cu lumea naturală, a forma motive pentru conservarea naturii de dragul său.

De asemenea, este necesar să se țină seama de măsura în care cunoștințele existente despre normele și regulile de comportament în natură devin semnificative, interiorizate, adică. fie că devin motive de comportament, fie că se transformă în acțiuni solide pentru mediu. Toate acestea servesc drept bază pentru includerea în compoziția culturii ecologice a activității materiale de mediu, ceea ce duce la anumite consecințe și rezultate asupra mediului, precum și activități teoretice legate de cunoașterea, dezvoltarea, transformarea și conservarea mediului natural.

Componentele indicate ale culturii ecologice sunt destul de eterogene, dar în același timp sunt strâns legate între ele. Interacțiunea lor este asigurată de relațiile de mediu care îndeplinesc funcții cognitive, de reglementare și de mediu și vizează cunoașterea, transformarea și conservarea condițiilor naturale ale vieții umane. Aceasta este o altă componentă a culturii de mediu.

Importanța relațiilor de mediu ca parte a culturii de mediu este deosebită. Conform conceptului A.F. Lazursky și V.N. sistemul de relații al lui Measishchev cu lumea exterioară și cu el însuși determină caracterul experiențelor personalității, trăsăturile percepției realității, natura reacțiilor comportamentale la influențele externe, adică este nucleul psihologic al personalității. Relațiile umane, a scris V.N. Measishchev, constituie „un sistem integral de conexiuni conștiente selective ale individului cu diverse aspecte ale realității obiective, izvorâte din întreaga istorie a dezvoltării sale și determinarea internă a acțiunilor și retrăirii sale”. Prin urmare, luând în considerare relațiile de mediu în compoziția culturii ecologice într-o serie ierarhică după conștientizarea mediului, sfera emoțional-senzuală și activitatea de mediu, subliniem importanța cea mai importantă a acestui element în structura culturii ecologice. Relațiile de mediu reflectă toate celelalte componente ale culturii ecologice, prin urmare, relațiile de mediu sunt capabile să caracterizeze integrativ unul sau alt nivel de creștere ecologică a unei persoane.

Deci, nivelul de conștiință ecologică al unei persoane este exprimat în gradul de formare a unei atitudini științifice față de problemele de mediu, dezvoltarea sferei emoțional-senzuale a unei persoane se manifestă într-o atitudine morală și estetică față de problemele de mediu, baza activității ecologice este relația activitate-practică cu probleme de mediu.

Astfel, relațiile de mediu sunt o componentă universală a culturii de mediu. Natura lor versatilă este reflectată în cele ce urmează.

În primul rând, atitudinea față de natură este o atitudine științifică. Baza acesteia este cunoașterea legilor și relațiilor de bază din natură, conștientizarea responsabilității, înțelegerea sensului și a locului în natura umană.

În al doilea rând, atitudinea față de natură este o atitudine morală. Se bazează pe noțiunea de bine în raport cu natura ca conservare și sporire a bogăției sale, precum și pe ideea de rău ca fiind dăunătoare naturii, poluării și jafului.

În al treilea rând, atitudinea față de natură este o atitudine estetică. Oferă capacitatea dezvoltată a unei persoane de a vedea proprietățile estetice ale naturii, frumusețea și perfecțiunea ei.

Atunci când se determină indicatorii culturii ecologice ale unei persoane, trebuie să se țină seama de natura universală a relațiilor de mediu, și anume de condiționalitatea acestora prin dezvoltarea componentelor rămase ale culturii ecologice - conștiința de mediu, sfera emoțional-senzuală și activitatea de mediu. Acest lucru face posibilă

distingerea indicatorilor culturii ecologice a unei persoane prin reflectarea ei în relații semnificative pentru mediu: științific, moral-estetic și activitate-practic.

Pe lângă evidențierea indicatorilor, pentru o caracterizare mai completă a culturii ecologice a individului, este necesar să se determine parametrii indicatorilor, adică. evidențiază calități personale specifice care caracterizează un anumit indicator. Deci, limitele luării în considerare a indicatorului „Atitudine conștient - științifică față de problemele de mediu” sunt determinate de parametrul „Cunoașterea și înțelegerea problemelor moderne de mediu.”

Indicatorul „Atitudinea morală și estetică față de problemele de mediu” este considerată după doi parametri: „Formarea orientării morale, emoționale și valorice a individului” și „Dezvoltarea emoțiilor și sentimentelor ecologice și estetice”. Pentru indicatorul „Atitudine activă și practică față de problemele de mediu”, este definit parametrul „Pregătirea și dorința de interacțiune non-pragmatică cu obiectele naturale bazate pe unitatea atitudinii raționale și emoționale”. Evidențiați trei indicatori în structura culturii de mediu personal- Statisticile nu există ca niște calități izolate unele de altele. Ei interacționează strâns, se completează reciproc, trec unul pe altul, determinând astfel integritatea culturii ecologice.

cunoștințe ecologice:	<ul style="list-style-type: none"> • cunoașterea unității naturii, a relației dintre obiectele naturale și fenomenele; • cunoașterea obiectelor din natură; • cunoașterea relației dintre om și natură; • cunoașterea normelor și regulilor de comportament în mediul natural.
aptitudini, abilități și deprinderi ecologice:	<ul style="list-style-type: none"> • abilități și aptitudini de studiere a mediului înconjurător; • abilități, deprinderi și obiceiuri de respectare a normelor de comportament în natură; • aptitudini elementare; • deprinderi și abilități de explorare a mediului; • deprinderi constante de atitudine grijulie pentru animale, obiecte ale naturii;
trăsături de personalitate legate de natură:	<ul style="list-style-type: none"> • intelectual: curiozitatea, interesul cognitiv către obiectele naturii, munca de conservare a naturii; • morală: omenirea (bunătatea, iubirea pentru toate lucrurile vii, compasiunea, bunăvoința); atenția, grija, diligență (ca bază a responsabilității specifice); • estetică: interes estetic pentru obiecte și fenomene naturale; • reacția la frumusețea naturii, prudența în contemplarea frumosului; exprimarea verbală estetică-emoțională a evaluării percepției naturii;
voință eficientă:	<ul style="list-style-type: none"> • diligența, disciplina și conștiinciozitate; • dorința de muncă ecologică; • activism și independență în activitatea de protecție și îmbunătățire a resurselor naturale

Figura 2. Indicatorii eco – culturii personalității

Astfel, cultura mediului uman este o caracteristică generalizată, care îmbină cunoașterea diferitelor aspecte ale interacțiunii ecologice solide între societate și natură, experiențe emoționale ale atitudinii unuia și atitudinile altora față de lumea naturală, reflectate în activități practice pentru conservarea, conservarea și utilizarea rațională a

educației și creșterea resurselor naturale. Relațiile de mediu ca parte a culturii ecologice reprezintă o componentă de fixare și sistematizare.

În accepțiunea cercetătorului Лившиц, О.Л. [10] nivelului culturii ecologice poate fi evaluat pe baza unor indicatori, numiți indicatorii eco-culturii personalității și sunt reprezentați în figura 2.

Potrivit lui A. Gumovschi, formarea unei culturi ecologice se califică ca o conștientizare corectă atitudinală:

- față de natură și toată diversitatea ei;
- față de oamenii care o măresc și protejează, creează în baza bogăției ei diverse valori materiale și spirituale;
- față de sine, ca produs al naturii;
- înțelegerea valorii vieții și sănătății ca două părți componente ce depind de starea mediului înconjurător;
- gradul de conștientizare a abilităților proprii de a interacționa creativ cu natura [3].

O sarcină importantă a educației și instruirii ecologice este formarea conștiinței și gândirii de mediu și, prin urmare, cultura ecologică. Conștiința de mediu este conștientizarea unei persoane despre rolul său pe pământ, sentimentul de sine și al lumii din jurul său în ansamblu, în timp ce gândirea de mediu este o înțelegere profundă a interacțiunii dintre om și natură, formarea unei viziuni asupra lumii orientate ecologic, o cultură care redă atitudinea față de natură [8].

Cultura ecologică este exprimată în disponibilitatea responsabilă pentru un comportament și activități în conformitate cu datoria morală și statul de drept. Formarea unei culturi ecologice are loc treptat, pornind de la observația obișnuită a proceselor și tiparelor din natură, se dezvăluie tendințe distructive. Empatia emoțională emergentă și protestul intern conduc la nevoia de acțiune pentru a schimba situația - la acțiuni de mediu. În ele conștiința și gândirea ecologică dobândesc o orientare practică specifică, care se manifestă sub formă de anumite fapte.

În etapa actuală a dezvoltării societății, situația de mediu indică necesitatea consolidării culturii spirituale și morale ca parte integrantă a culturii ecologice a tinereții și a societății în ansamblu. Pornind de la aceasta, rolul cheie în formarea culturii ecologice revine instituțiilor sociale: statul, familia, sistemul de învățământ și mass-media, rezultatul căruia va fi o personalitate armonios dezvoltată și dezvoltată cultural (în sensul larg al cuvântului).

Bibliografie

1. Andon C., Haheu E. și al. Teoria și metodologia familiarizării preșcolarilor cu natura. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2014. 251 p.
2. Fonari E. Cultura ecologică a tineretului studios, în vol. Ecologia, Etica, Morala, Chișinău, 2002. p. 60-61.

3. Gumovschi A. Rolul educației ecologice ca un factor-cheie al soluționării problemelor de mediu în secolul XXI. În revista: Managementul Deșeurilor, 2019. №1, pp.27-30.
4. Teleman A. Formarea competenței de explorare/investigare a proceselor ecologice la elevii claselor primare: monografie. Chișinău: s.n., 2012.162 p.
5. Stapp W. B., Bennett D., Bryan W., Fulton J., Harlick S., MacGregor J. M., Nowak P., Swan J., Wall R. The concept of environmental education. În: The Journal of Environmental Education, vol. 1(1), 1969. p. 30–31.
6. Văideanu G. UNESCO-50. Educație. București: E.D.P., 1996.146 p.
7. Кезин В.Г. Экологическая культура и место экологических отношений в ее составе. În: Социально-экономические науки. Вестник ПНИПУ №3 (24) Издательство Пермского национального исследовательского политехнического университета, 2014. с. 55-62.
8. Колесников С. И. Экология. Учебное пособие. Ростов-на-Дону: Изд-во Академцентр, 2010.
9. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования: Учеб. пособие. Л.: ЛГУ, 1980. 112 с.
10. Лившиц О.Л. Педагогические основы использования ролевых игр в учебно-воспитательном процессе: автореф. канд. пед. наук: 13. 00.01. Ростов - на - Дону: РГПУ, 2000. 19 с.
11. Реймерс Н. Ф., Яблоков А. В. Словарь терминов и понятий связанных с охраной природы. În: Н. Ф. Реймерс, А. В. Яблоков. М.: Наука, 1982. 145 с.
12. http://www.prodidactica.md/revista/Revista_22.pdf [vizitat la 15.05.2020].